

Czyste, Zielone Miasta w Polsce

2023

Spis treści

według kolejności odwiedzanych miast

■ Wstęp	3	■ O Stowarzyszeniu	6	■ Łódź	7	■ Kalisz	10
■ Lubawa	12	■ Gdynia	14	■ Ustrzyki Dolne	18	■ Darłowo	20
■ Łabiszyn	22	■ Kielce	26	■ Szklarska Poręba	28	■ Siemiatycze	30
■ Mińsk Mazowiecki	34	■ Żary	36	■ Złotoryja	38	■ Częstochowa	42
■ Chrzanów	44	■ Strzelce Opolskie	46	■ Lublin	49		
■ Podsumowanie	51	■ Edukacja ekologiczna Grupy Polsat Plus	53				

Zielone porady

■ Wiosenny ogród	9	■ Hotel dla owadów	16	■ Zioła na balkonie?	24
■ Kule bokashi	32	■ Segregacja odpadów	40	■ Jesienny ogród	48

Szanowni Państwo,

zapraszamy na kolejną wspólną podróż po miejscach, które odwiedziliśmy w ramach projektu „Czyste, Zielone Miasta” w 2023 roku. Jeżeli nie zapoznaliście się jeszcze z pierwszym wydaniem ebooka, to nic straconego! Pod adresem: programczystapolska.pl/ebook2022 znajdziecie trasę z pierwszej edycji akcji.

Sprawy klimatu, czystego powietrza są ogromnie ważne i będą najważniejszymi wyzwaniami ludzkości w przyszłości, a my działamy i mówimy o nich już dzisiaj.

W naszych wydarzeniach biorą udział różne grupy wiekowe — dzieci, młodzież, dorośli, seniorzy oraz różne grupy społeczne i zawodowe — m.in. sportowcy, harcerze, strażacy. Docieramy do społeczności lokalnych, zajmujemy się edukacją, rozmawiamy z mieszkańcami, aby zmieniali swoje najbliższe otoczenie na czyste i zielone oraz realizujemy podstawowe cele działalności Stowarzyszenia — edukujemy, informujemy oraz inspirujemy. Liczą się działania, liczą się

rozmowy, liczy się współpraca z samorządami. „Bądź w porządku dla planety” oraz „Zaczynam od siebie” — to hasła, które przyświecają nam od początku. I które już przynoszą efekty w całej Polsce. Warto podkreślić, że ważnym partnerem naszej akcji są Lasy Państwowe. Leśnicy pomagali nam w sadzeniu drzew, dzielili się nieocenioną wiedzą przyrodniczą, brali udział — jako animatorzy gier, zabaw i konkursów, a także jako edukatorzy — w naszych akcjach.

Do tej pory odwiedziliśmy 62 miasta, 16 województw. Zasadziliśmy prawie 10 tysięcy drzew i krzewów, rozdaliśmy 7 tysięcy sadzonek, zebraliśmy 30 ton śmieci w całej Polsce

**Dołącz do nas
i działajmy wspólnie!**

P
E
R
S
O
N
A

Byliśmy w każdym polskim województwie!

Sprzątaliśmy wybrane tereny, sadziliśmy drzewa i organizowaliśmy wspólnie ekologiczne warsztaty dla dzieci, młodzieży i dorosłych.

Do projektu zaprosiliśmy aktywne samorządy, dla których ekologia jest jednym z priorytetów funkcjonowania miasta. Samorządy pokazujące, że bez względu na barwy polityczne realizują projekty, zielone inwestycje, planując jednocześnie kolejne strategiczne zadania. Dlatego też razem realnie działamy i inspirujemy inne miejscowości do takiej postawy, co jest główną przyczyną powstania „Czystych, Zielonych Miast”.

WSTĘP

„Czyste, Zielone Miasta” w liczbach

Co zrobiliśmy w ciągu dwóch edycji?

62

miejsowości
odwiedzone
we wszystkich
województwach

7000

rozdanych sadzonek
dzew i krzewów

10 000

posadzonych drzew

3

murale antysmogowe
wykonane przy użyciu
160 litrów farby
fotokatalitycznej

30 ton

zebranych odpadów

WSTEP

Kilka słów o nas

Stowarzyszenie Program Czysta Polska nazywamy ekologiczną duszą Grupy Polsat Plus. W ciągu kilku lat zdobyliśmy własną renomę i możemy pochwalić się sporym dorobkiem.

*Dotychczas chęć współpracy z nami zadeklarowało
ponad 370 tys. osób.*

Realizujemy własny cykliczny program w Polsat News „Czysta Polska”. Współpracujemy z profesjonalnymi organizacjami, takimi jak Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków. Stworzyliśmy specjalną aplikację mobilną z ekologicznymi informacjami i przydatnymi funkcjami. Z sukcesem organizujemy akcje ekologiczne w całej Polsce w ramach cyklu „Czyste, Zielone Miasta”. Byliśmy we wszystkich

**Zeskanuj kod
i dołącz
do Stowarzyszenia**

województwach, gdzie zasadziliśmy już 10 tysięcy drzew i zebraliśmy 30 ton odpadów. Z naszej inicjatywy powstały trzy murale namalowane farbą pochłaniającą smog – w Rybniku, Nowym Sączu i Lublinie. Codziennie prowadzimy działalność edukacyjną, integrujemy społeczności lokalne oraz samorządowe, a także inspirujemy mieszkańców całej Polski do ekologicznej pracy u podstaw i dbania o swoje otoczenie.

**Zapraszamy wszystkich do współpracy.
Wystarczy wypełnić deklarację
i wstąpić do naszej drużyny.
Bezpłatnie i z korzyścią dla przyrody.**

ŁÓDŹ

Zeskanuj kod QR
lub kliknij,
aby dowiedzieć się
więcej

Coraz mniej betonu

Łódź to czwarte miasto w Polsce pod względem liczby ludności oraz powierzchni. Jest ważnym ośrodkiem naukowym, szkolnym oraz kulturalnym. Mocno odbija się tu ślad tradycji przemysłu włókienniczego. Przez miasto przepływa spora liczba rzeczek oraz strumieni (w sumie jest ich 19). Nie brakuje też parków, skwerów oraz terenów zielonych, które od za-

wsze były wpisane w przestrzeń Łodzi. Rośnie tu Europejskie Drzewo Roku 2023 – niezwykły Dąb Fabrykant, symbol mądrości i długowieczności. Władze miasta wraz ze społecznością lokalną tworzą nowe tereny zielone, chcąc odbetonować przestrzeń. Miasto pragnie stać się swoistym centrum innowacji z zakresu działań proklimatycznych.

Czyste, Zielone Miasta w Łodzi

2. edycja akcji „Czyste, Zielone Miasta” rozpoczęła się 22 kwietnia w Międzynarodowy Dzień Ziemi właśnie w Łodzi. Spotkaliśmy się przy popularnym obiekcie rekreacyjnym Arturówek położonym w pobliżu Lasu Łągiewnickiego. Podczas wspólnego sprzątnięcia wspomagali nas uczniowie łódzkich szkół oraz władze miasta, w tym dyrektor Zielonego Departamentu Maciej Riemer.

W tym samym czasie odbył się również rajd rowerowy połączony ze zbieraniem śmieci. Razem udało nam się zebrać 980 kg odpadów. Jak dbać o swoje zdrowie fizyczne oraz psychiczne, dowiedzieliśmy się podczas warsztatów z terapii oddechowej. Chwile odprężenia i relaksu zapewniły również zajęcia z jogi. Oprócz tego uczestnicy mogli wziąć udział w warsztatach segregacji śmieci prowadzonych przez Tomasza Kacprzaka, dyrektora łódzkiej sortowni. Akcję zakończyliśmy wspólnym sadzeniem 1100 sztuk drzewek, do którego dołączył wiceprezydent Łodzi – Adam Pustelnik.

Podczas akcji:

zebraliśmy
980 kg
odpadów

zasadziliśmy
1100
drzew,
m. in. dęby i lipy

Czy wiesz, że...

Pasaż Róży to niezwykle podwórko na tyłach ul. Piotrkowskiej 3 w Łodzi. Kamienice pokryte kawałkami luster nadały magii temu miejscu i nawiązywały do choroby oczu córki artystki. Zadaniem przechodniów jest złożenie tego „rozbitego” obrazu w jedną całość.

Wiosenny ogród

Jak przygotować się do sezonu, co posadzić?

Przygotowania do wiosennych prac zaczynamy już w lutym i marcu. W domu lub szklarni możemy wysiewać pomidory, sałatę czy rzodkiewkę. Szykujemy też rabaty pod przyszłe rośliny, przekopujemy ziemię i nawozimy kompostem.

Prace ruszają pełną parą w kwietniu:

Siejemy odporne na niskie temperatury strączki: groch, fasolę

Do gruntu sadzimy ziemniaki, pietruszkę, szpinak, buraki

W drugiej połowie miesiąca: cebulę, marchew, kalafiora

Kwiaty: rezedę, aksamitkę. Byliny: dalię, astry. Krzewy ozdobne: magnolię, różę i drzewa owocowe

Ostaniemy młode rośliny

Maj to wiosna w pełni, więc pracy jest sporo:

Wysiewamy warzywniak

pomidorami, papryką, ogórkami, bakłażanami

Do gruntu siejemy

rzodkiewkę, koper, sałatę

Siejemy rośliny jednoroczne

nagietki, nasturcje i dwuletnie – malwy, bratki

Usuujemy przekwitnięte

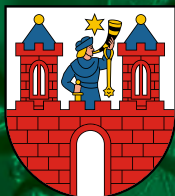
kwiaty

(lilaki), nawozimy, pielęgnujemy trawnik

A to ciekawe...

W ogrodzie musimy też walczyć ze szkodnikami – gąsienicami, mszycami, ślimakami, najlepiej przy użyciu naturalnych środków – wyciągu z pokrzywy, cebuli lub czosnku.

KALISZ

Zeskanuj kod QR
lub kliknij,
aby dowiedzieć się
więcej

Jeszcze więcej ekologii

Kalisz jest historycznym miastem królewskim, obecnie na prawach powiatu. Każdego dnia ponad sto tysięcy osób żyje w nim, uczy się i pracuje. Miasto – dzięki teatrom, muzeom, filharmonii, galeriom sztuki, festiwalom – jest ważnym ośrodkiem kulturalnym. Kalisz dba o ekologię i czyste powietrze, starając się odwrócić niekorzystne notowania w rankingach. Dlatego sukcesywnie wymieniane są tam źródła ciepła opalane paliwem stałym na nowe ekologiczne ogrzewanie. W 2022 roku wpłynęło 325 wniosków na dofinansowanie kosztów

zmiany ogrzewania z węglowego na ekologiczne, zlikwidowano 372 źródła ogrzewania paliwem stałym, w tym kominki. Na dofinansowanie wydano kwotę blisko 2 milionów złotych. Miasto dołączyło także do wartego pół miliona euro projektu pod nazwą „Life after coal” (życie po węglu) związanego z neutralnością klimatyczną regionu. W kwietniu 2022 roku w województwie wielkopolskim zainicjowano projekt Czyste Jeziora – Czysty Zysk, który ma na celu rewitalizację i przywracanie do życia zbiorników wodnych w regionie.

Czyste, Zielone Miasta w Kaliszu

Kaliska edycja naszego projektu, która odbyła się 12 maja, obfitowała w wiele atrakcji. W piątkowe przedpołudnie spotkaliśmy się na dziedzińcu Centrum Kultury i Sztuki – instytucji samorządu województwa wielkopolskiego, gdzie na uczestników czekały specjalnie przygotowane stoiska:

- można było wziąć udział w ekologicznych warsztatach malarskich przeprowadzonych przez Uniwersytet Trzeciego Wieku;
- lokalna pszczelarka – Aleksandra Nowacka – opowiadała o zwyczajach pszczół i zdrowotnych właściwościach miodu;
- odbyły się zajęcia z segregacji odpadów;
- miejskie wodociągi częstowały zdrową kranówką, nawet w wersji gazowanej;
- z kolei najmłodszy mogli wziąć udział w zajęciach przygotowanych przez animatorkę.

W wydarzeniu wzięł udział również Jacek Bogusławski, członek zarządu województwa wielkopolskiego, organu wykonawczego samorządu województwa, z którym podjęliśmy współpracę.

Czy wiesz, że...

Kalisz może pochwalić się najstarszym Parkiem Miejskim w Polsce, który powstał w 1798 roku. Jedna z części utrzymana jest w stylu angielskim. Jeszcze przed II wojną światową w parku stało 6 rzeźb, z których zachowała się tylko jedna – tzw. Flora.

Podczas akcji:

zebraliśmy

22 kg
odpadów

zasadziliśmy lipy
i jarzębiny

przekazaliśmy

200
sadzonek
dębów i buków

LUBAWA

Zeskanuj kod QR
lub kliknij,
aby dowiedzieć się
więcej

Miasto, które się zieleni

Historia Lubawy sięga XIII w. Turyści zobaczą tu wspaniałe kościelne zabytki, które ocalały z wojennej pożogi, kiedy zniszczeniu uległo aż 80 proc. miasta. Władze dbają o rozwój, stawiają na rewitalizację oraz tworzenie nowych miejsc rekreacyjnych, dzięki czemu z roku na rok w mieście przybywa zieleni. Od lat samorząd lubawski pomaga

w wymianie pieców węglowych i pokryć azbestowych w gospodarstwach domowych, stawia na edukację dzieci i młodzieży oraz stosuje bioróżnorodne nasadzenia. Warto też podkreślić, że w Lubawie znajduje się wiele gospodarstw agroturystycznych, co nierozdzielnie wiąże się z ekologią i jej rozwojem.

Czyste, Zielone Miasta w Lubawie

W Lubawie, dokąd dotarliśmy 26 maja, przywitała nas piękna pogoda, która na naszą akcję przyciągnęła uczniów szkoły podstawowej oraz samych mieszkańców. Rozpoczęliśmy od sprzątnięcia okolic rzeczki Sandeli, w czym wspierał nas wiceburmistrz miasta Sławomir Jamroży.

Nieopodal Lubawskiego Centrum Aktywności Społecznej zasadziliśmy wspólnie wiśnie japońskie i daglezie, które rozdaliśmy również mieszkańcom, wzbogacając miasto o nowe drzewa i zieleń. Przy stoisku Lasów Państwowych odbyły się zajęcia dla dzieci, które zgłębiały wiedzę na temat zwierząt zamieszkujących polskie lasy. Miasto przygotowało też warsztaty przyrodnicze.

Czy wiesz, że...

Legenda głosi, że na pomysł budowy wodociągu w Lubawie wpadł sam Mikołaj Kopernik, który odwiedzał w mieście swojego przyjaciela – biskupa Tiedemanna Giese. Woda miała pochodzić ze źródła przy kościele w Lipach, z którego obecnie korzystają Miejskie Wodociągi.

”

Takie akcje jak „Czyste, Zielone Miasta” są potrzebne, żeby skondensować i podsumować działania ekologiczne miasta. Cel był szczytny: edukacja oraz bardziej zielona przyszłość Lubawy.

Sławomir Jamroży
zastępca burmistrza Lubawy

Podczas akcji:

zebraliśmy
90 kg
odpadów

zasadziliśmy
50
wiśni piłkowanych
i daglezi

przekazaliśmy
200
sadzonek
daglezi

G
D
Y
N
I
A

Zeskanuj kod QR
lub kliknij,
aby dowiedzieć się
więcej

Od portu do zielonego miasta

Choć Gdynia jest stosunkowo młodym miastem, które swoje prawa uzyskało w 1926 roku, to jednak za sprawą budowy portu znalazła się na 2. miejscu pod względem liczby ludności w województwie pomorskim. Znana jest nie tylko ze swoich morskich tradycji, historycz-

nego Daru Pomorza, ale też modernistycznej architektury oraz słynnego w całym kraju festiwalu filmowego. Gdynia to również bogactwo przyrody, a przyrodnicze tradycje miasta są wciąż podtrzymywane dzięki licznym, zielonym inwestycjom.

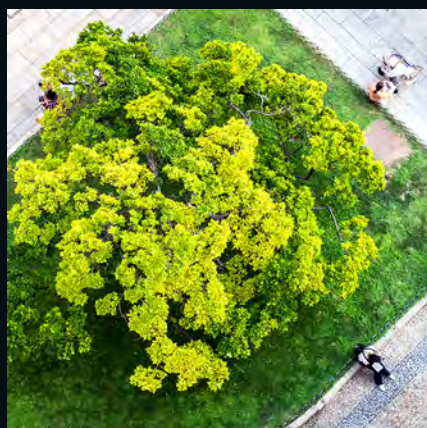

Czyste, Zielone Miasta w Gdyni

Nasza akcja, która odbyła się 27 maja, była częścią kolejnej edycji Pomorskiego Pikniku Energetycznego w Gdyni. Wraz z uczestnikami spotkaliśmy się przy Skwerze Arki obok Bulwaru Nadmorskiego. Przywitani nas władze miasta – prezydent Wojciech Szczurek oraz wiceprezydent Marek Łucyk.

Na akcję sprzątania udaliśmy się w okolice dzikiej plaży przy Polance Redłowskiej. Podczas wydarzenia uczestnicy brali udział w grze terenowej oraz warsztatach ekologicznych. Z kolei Straż Miejska udzielała uczestnikom pikniku instruktażu, jak wydajniej i z mniejszym wpływem na środowisko palić w piecach metodą „od góry”.

Czy wiesz, że...

Do tej pory w Gdyni powstało 7 parków kieszonkowych o wdzięcznych nazwach jak Kieszonka Kapitana czy Kieszonka na Fali. Parki niwelują efekty tzw. miejskich wysp ciepła, poprawiają cyrkulację powietrza i są schronieniem dla miejskiego ptactwa.

Podczas akcji:

zorganizowaliśmy warsztaty segregacji odpadów

sprzątaliśmy gdyńską plażę, zebraliśmy głównie puszki, butelki i niedopałki

Hotel dla owadów co warto o nim wiedzieć?

Hotel dla owadów to idealne miejsce, gdzie najmniejsze stworzenia mogą się rozmnażać, ale też schować przed deszczem, mrozem czy drapieżnikami. Można je umieścić w parku, ogrodzie, na osiedlu oraz balkonie.

Do zrobienia hotelu dla owadów przydadzą się:

Kawałki drewna

lub deseczki z dębu, buku
lub sosny, najlepiej
bez impregnatów

Pnie drzew

z nawierconymi otworami
o różnej średnicy –
przyciągną pszczoły
lub osy

Trzcina lub bambus

w ich wnętrzu
gniazdo stworzy
pszczoła murarka

Suche liście

patyki, słoma
to schronienie
dla pająków
i złotookich

Puste muszle

po ślimakach, kora
lub łupina po orzechach –
będą dla owadów
ciekawym lokum

Łodygi krzewów

to zimowe schronienie
dla bzygów lub przyszłe
gniazdo błonkówki

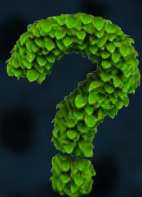

Szyszki

pod ich łuskami lubią
mieszkać biedronki

Pożytecznym owadom brakuje kwiatów, dziupli, skrytek pod dachem czy zakamarków w ceglach. W ten sposób tracą swoją naturalną przestrzeń do życia, co ma wpływ na zmniejszenie ich populacji.

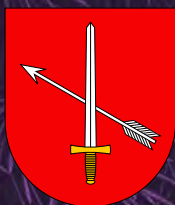

Jak zachęcić owady do zamieszkania w hotelu?

Domku nie wieszamy zbyt wysoko, wlot umieszczamy od strony wschodniej, by chronić owady przed wiatrem i słońcem. W pobliżu przyda się stołówka z różnymi kwiatami – szalwią, tymiankiem, lawendą, facelią, macierzanką,

drzewami owocowymi czy lipą. Zabezpieczamy domek siatką przed wiatrem oraz drapieżnikami, zwłaszcza głodnymi ptakami. Warto pamiętać też o poidelku. Domek nie wymaga czyszczenia – pozostawiamy go samej naturze.

USTRZYKI DOLNE

Zeskanuj kod QR
lub kliknij,
aby dowiedzieć się
więcej

Zielone miasto, czysta przyroda

Ustrzyki Dolne położone są w województwie podkarpackim, w otoczeniu Gór Sanocko-Turczańskich, nad rzeką Strwiąż. Choć miasto słynie głównie ze swoich narciarskich tradycji, stanowi także idealne miejsce do wypoczynku i kontaktu z naturą o każdej porze roku. Dbanie o naturalnie piękne i zielone otoczenie Ustrzyk Dolnych od wielu lat jest na liście

priorytetów władz miasta, które starają się zagospodarować zielenią niemal każdy skrawek terenu. Ekologiczne podejście miasta widać również w licznych akcjach kierowanych bezpośrednio do mieszkańców. Dużą popularnością cieszy się coroczne sprzątnięcie rzeki Strwiąż oraz Wiar, czy też konkurs na najpiękniej ukwiecony balkon i przydomową posesję.

Czyste, Zielone Miasta w Ustrzykach Dolnych

Do Ustrzyk Dolnych dotarliśmy 2 czerwca. Zasadziliśmy klony i lipy, a sadzonki buku oraz jodły, które są typowe dla bieszczadzkiego terenu, przekazaliśmy mieszkańcom. Razem udaliśmy się również na akcję sprzątaną wzdłuż rzeki Strwiąż oraz na szlak turystyczny prowadzący na górę Lawrota.

W akcji towarzyszyli nam uczniowie tamtejszych szkół podstawowych oraz ówczesny burmistrz miasta Bartosz Romowicz. W trakcie wydarzenia odbyły się warsztaty z projektowania lasu w słoiku oraz tworzenia obrazu z produktów naturalnych. Wzięliśmy udział również w zajęciach z segregacji śmieci, a także pokazach grup tanecznych. Podczas akcji nie mogło zabraknąć gościa specjalnego – Misia Baryłki, czyli maskotki miasta, który cieszy się ogromną sympatią najmłodszych mieszkańców.

Czy wiesz, że...

W mieście powstał ogród sensoryczny, w którym odpowiednio dobrane rośliny oddziałują na różne zmysły. W strefie wzroku dominują kwiaty o intensywnej barwie, w strefie węchu – o wyrazistym zapachu, a w strefie smaku jest kąć ziołowo-owocowy.

Podczas akcji:

zebraliśmy
20 kg
odpadów

zasadziliśmy
20
lip i klonów

przekazaliśmy
100
sadzonek
jodeł i buków

DARŁOWO

Zeskanuj kod QR
lub kliknij,
aby dowiedzieć się
więcej

Serce polskiego wybrzeża

Darłowo to nadmorski kurort z bogatą historią sięgającą czasów średniowiecza. Słynie z szerokich i piaszczystych plaż. Nad miastem góruje Zamek Książąt Pomorskich, a także Latarnia Morska. Nadmorskie widoki można podziwiać z kładki widokowo-spacerowej ciągnącej się przez 600 metrów wzdłuż wydmy na Wybrzeżu Zachodnim. Oprócz

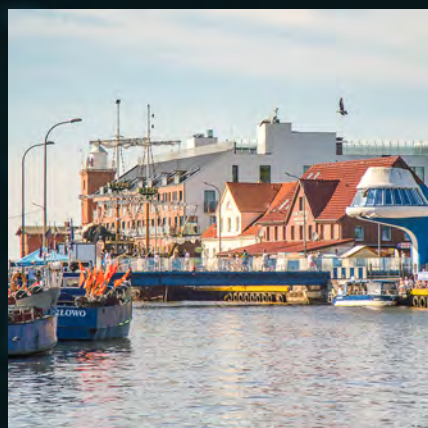
morza i plaży w Darłowie nie brakuje też zieleni. W ostatnich latach udało się zrewitalizować 3 parki, powstał też zupełnie nowy park w okolicy malowniczego jeziora Inkula. Dzięki realizacji zainicjowanego przez władze miasta projektu Zielone Darłowo mieszkańcy zyskali dużo zielonej przestrzeni do rekreacji i wypoczynku.

Czyste, Zielone Miasta w Darłowie

Z mieszkańcami Darłowa, do którego dotarliśmy 24 czerwca, spotkaliśmy się na Wyspie Łososiowej, gdzie odbyła się akcja sprzątania oraz sadzenia drzewek surmii.

Na uczestników wydarzenia czekał szereg atrakcji, takich jak warsztaty ekologiczne (m.in. tworzenie wyrobów wiklinowych z papieru, „zero waste”) oraz zajęcia z segregacji śmieci prowadzone przez Referat Gospodarki Odpadami w Darłowie. Cenne były również porady ogrodnicze udzielone uczestnikom przez Agnieszkę Mystkowską. W naszych ekologicznych działaniach wspierał nas zastępca burmistrza Rafał Nagórski.

Czy wiesz, że...

W Darłowie znajduje się jedyny w Polsce most rozsuwany, który łączy dwa brzegi rzeki Wieprzy. Wcześniej tę rolę pełnił stary most zwodzony, który zmieniono na nowszą konstrukcję ułatwiającą codzienną komunikację mieszkańców i turystów.

Podczas akcji:

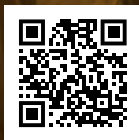
zebraliśmy
145 kg
odpadów

zasadziliśmy
5
wysokich surmii
(katalp)

ŁABISZYN

Zeskanuj kod QR
lub kliknij,
aby dowiedzieć się
więcej

Kontynuuje królewskie tradycje

Gmina Łabiszyn położona jest w północno-wschodniej części Pojezierza Gnieźnieńskiego, co gwarantuje dużą różnorodność rzeźby terenu, gatunków gleb oraz fauny i flory. Lasy, które są pełne jagód i grzybów, stanowią 36 proc. powierzchni gminy. Przez miasto przepływa rzeka Noteć. Ciekawym obiektem przyrodniczym Łabiszyna jest potężny dąb szypułkowy zwany też „Dębem Jagiełły”. We-

dług legendy to kilkusetletnie drzewo zasadził sam król Władysław Jagiełło podczas powrotu z bitwy pod Koronowem w 1410 roku. Łabiszyn stawia na czyste powietrze i zdrowie mieszkańców, dlatego od 2012 roku organizowane są odbiory azbestu, a od 2018 dofinansowuje się wymianę źródeł ciepła (likwidacja kopciuchów). Łabiszyn dysponuje systemem monitoringu jakości powietrza.

Czyste, Zielone Miasta w Łabiszynie

Łabiszyńska Wyspa stała się miejscem naszych ekologicznych działań 30 czerwca. Wraz z młodzieżą, seniorami oraz przedstawicielami władz miasta posadziliśmy wspólnie 100 drzew oraz krzewów. Nie zabrakło także miododajnych bylin, w tym hortensji, krzewuszeki oraz atrakcyjnych dla zapylaczy szaławii, rudbekii błyskotliwych i jeżówek.

Podczas akcji wspierali nas wolontariusze Stowarzyszenia, harcerze oraz burmistrz Łabiszyna Jacek Idzi Kaczmarek, który posadzony przez siebie dąb nazwał swoim imieniem, wpisując się w ten sposób w królewskie tradycje. Najmłodszy brał udział w ekologicznych warsztatach, gdzie wykorzystywali materiały z recyklingu. Z kolei Stowarzyszenie Kobiet z Pasją poczęstowało uczestników swoimi pysznymi wypiekami. Dla równowagi, nie zabrakło również zajęć sportowych. Łabiszyn pozostawił zielony oraz czysty, zbierając w sumie 500 kg odpadów zmieszanych.

Czy wiesz, że...

Łabiszyn zrealizował projekt EKOPRZYSTANEK, w ramach którego zrewitalizowano miejscowy przystanek PKS i zagospodarowano przestrzeń reprezentacyjną wjazdu do miasta. Teren zdobią miododajne rośliny, obok których pojawił się też domek dla owadów.

Podczas akcji:

zebraliśmy
500 kg
odpadów

zasadziliśmy
10
wysokich drzew

posadziliśmy
80
krzewów
oraz bylin

przekazaliśmy
300
sadzonek
dębów, klonów
i buków

Zioła na balkonie?

Jak najbardziej!

W czym posadzić zioła na balkonie?

Można do tego wykorzystać różnego rodzaju pojemniki. Aranżacje, które szczególnie zachwycają swym wyglądem, to ogrody wertykalne. Wykorzystuje się do nich stojak na kwiaty, kratkę ogrodową, pergolę lub inną pionową konstrukcję, na których można zawiesić lub postawić kilka doniczek.

Poza tym można je uprawiać w glinianych garnkach, ceramicznych wazonach, drewnianych skrzynkach balkonowych. Sprawdzi się również plastikowa donica na zioła, ale należy pamiętać, by korzenie roślin miały wystarczającą wentylację. Aby zapobiec szkodliwemu przelaniu, pojemniki muszą mieć odpowiednio duże otwory drenażowe oraz warstwę keramzytu na dnie. Dobrym pomysłem jest wykorzystanie także wiszących koszy z wikliny, które doskonale eksponują zwisające wersje rozmarynu i tymianku.

Kiedy sadzić zioła na balkonie?

Najlepszy okres na sadzenie ziół na balkonie przypada na drugą połowę maja, po zimnej Zoście. Wówczas najczęściej mijają przymrozki i nie ma obaw, że sadzonkom zaszkodzą niskie temperatury. Roślinki, które zostały wsadzone wcześniej i wystawione na taras, lepiej na noc chować do domu lub przykryć je agrowłókniną. Dopiero po ustąpieniu okresowych przymrozków można bezpiecznie zająć się ich pielęgnacją. Do uprawy ziół na balkonie lub tarasie najlepiej wykorzystać lekką, przepuszczalną glebę. W pojemniku można zasadzić jedną dużą lub kilka mniejszych sadzonek. Zaletą takiego doniczkowego ogrodu ziołowego jest to, że każda roślina ma swoją przestrzeń. Ponadto zasadzone pojedynczo różne zioła nie wchodzą sobie w drogę podczas uprawy. Co ciekawe, dopuszczalne jest jednak tworzenie kompozycji z ziół lub kwiatów balkonowych w jednej doniczce.

Zioła lubią słońce i niewiele z nich rozwija się dobrze na balkonie od strony północnej. Zdecydowana większość preferuje stanowiska skierowane na południe, ewentualnie na południowy wschód lub południowy zachód.

Jakie zioła na zacieniony balkon?

Mamy dość duży wybór. Zioła na zacieniony balkon to głównie czosnek niedźwiedzi, trybula, ogórecznik, mięta, kozłek, kolendra.

Jakie zioła lubią słońce?

Lokalizacja i ilość światła słonecznego decydują o wyborze ziół na balkon. Miejsce skierowane na południe jest idealne dla tych roślin, które lubią słońce. Najlepsze zioła na słoneczny balkon to: cząber, majeranek, oregano, pietruszka, szczypiorek, szalwia, majeranek, bazylija, kopeerek, estragon, rzeżucha.

Jakie zioła na balkonie przetrwają zimę?

Rośliny jednoroczne, takie jak bazylija, majeranek, koper czy kolendra nie przetrwają zimy na balkonie. Zazwyczaj w listopadzie należy je usunąć z pojemników i w kolejnym sezonie zasadzić nowe. Tylko zioła wieloletnie, takie jak rozmaryn, tymianek, szczypiorek, lawenda, mięta, melisa czy estragon mogą znieść niskie temperatury na balkonie. Jednak pod warunkiem, że odpowiednio o nie zadbamy. Przede wszystkim na czas przymrozków trzeba przenieść doniczki do pomieszczenia, gdzie jest chłodno, ale powyżej 0°C. Należy też ograniczyć podlewanie (wystarczy raz w tygodniu). Kiedy miną ostatnie wiosenne przymrozki, pojemniki można ponownie wystawić na balkon. Dzięki temu wieloletnie sadzonki będą zachwycać nawet kilka lat.

*Ziółowy ogród na balkonie to świetny sposób na dostarczanie sobie **świeżych ziół** do gotowania, bez potrzeby wychodzenia z domu!*

KIELCE

Zeskanuj kod QR
lub kliknij,
aby dowiedzieć się
więcej

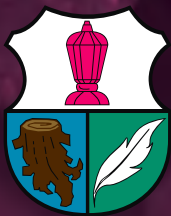

Czyste, Zielone Miasta w Polsce 2023

Geologiczna stolica Polski

Kielce to stolica województwa świętokrzyskiego położona w Górach Świętokrzyskich nad niewielką rzeką Silnicą. Miasto otoczone jest licznymi lasami, terenami zielonymi z bogactwem roślin i zwierząt oraz formacji geologicznych. Znajdziemy tam również wiele wyjątkowych rezerwatów oraz parków krajobrazowych. Przez miasto przebiega jedna z najdłuższych tras rowerowych w Polsce – Green

Velo, a także ścieżki przeznaczone dla miłośników kolarstwa górskiego. Kielce stawiają na miejską zieleń. Ilość drzew rośnie dzięki licznym projektom, inicjatywom społecznym oraz działaniom rekompensacyjnym. W ramach Budżetu Obywatelskiego miasto wspólnie z Fundacją Odzyskaj Środowisko realizowało projekt „Kielce sadzą drzewa”, dzięki któremu udało się posadzić aż 200 nowych drzew.

SZKLARSKA PORĘBA

Zeskanuj kod QR
lub kliknij,
aby dowiedzieć się
więcej

Klimat jak w Alpach

Szklarska Poręba ma długą historię. Już w połowie XIV w. na tych terenach powstała pierwsza huta szkła, a 500 lat później miasto stało się także ulubionym miejscem artystów – malarzy, pisarzy, poetów – którzy szukali tu natchnienia. Dziś miejscowość ma walory wypoczynkowe i jest przede wszystkim bazą turystyczną ze względu na piękno okolicy oraz możliwość uprawiania górskich sportów i wędrowek. Oprócz tras biegowych w oko-

licach Polany Jakuszyckiej czy słynnej Drogi pod Regłami, w Szklarskiej Porębie znajduje się jeden z najładniej położonych – na wysokości 700 m n.p.m.! – stadionów lekkoatletycznych. Wyjątkowe warunki klimatyczne stymulują wzrost ilości czerwonych krwinek, a czystość powietrza plasuje miasto w krajowej czołówce. Władze miasta chwalą się tym, że w Szklarskiej Porębie nie występuje zjawisko smogu.

Czyste, Zielone Miasta w Szklarskiej Porębie

16 września „Czyste, Zielone Miasta” zawitały do Szklarskiej Poręby, największej stacji klimatycznej Dolnego Śląska. Spotkaliśmy się w okolicy stacji kolejowej Szklarska Poręba Średnia, gdzie posadziliśmy lipę drobnolistną, klon jawor, czereśnię ptasią oraz wiąz górski. Następnie zbieraliśmy śmieci na pobliskich ścieżkach oraz w lasach. Podczas wydarzenia w Szklarskiej Porębie wspólnie z nami działała nasza najstarsza uczestniczka, pełna energii 84-letnia pani Janina Gierczak. Jej postawa pokazuje, że warto być aktywnym w życiu.

Byli z nami oczywiście mieszkańcy oraz burmistrz Szklarskiej Poręby Mirosław Graf. Na uczestników czekały też atrakcje w strefie warsztatowo-eventowej. Mieszkańcy mogli poczuć las na własnej skórze, a dokładnie na stopach, dzięki ścieżce sensorycznej, stworzonej z szyszek, kawałków drewna, trawy i kamieni. Mogliśmy również sprawdzić, jak działa ekologiczne ładowanie telefonu przy pomocy mobilnego roweru.

Czy wiesz, że...

Wodospad Kamieńczyka w Szklarskiej Porębie za sprawą majestatycznych skalnych ścian oraz szumiącej wody tworzy niezwykle baśniowy krajobraz. Miejsce docenili filmowcy i pokazali je m. in. w brytyjskiej ekranizacji książki „Opowieści z Narnii: Księżę Kaspian”.

Podczas akcji:

zasadziliśmy

500

drzew –

lipy drobnolistne,
klony jaworowe,
czereśnię ptasią,
wiązy górskie

zebraliśmy

102

kg

odpadów

SIEMIATYCZE

Zeskanuj kod QR
lub kliknij,
aby dowiedzieć się
więcej

Miasto energooszczędne

Historia Siemiatycz, miasta położonego na południowym krańcu województwa podlaskiego, sięga XV wieku i była bardzo burzliwa. Dość wspomnieć o bitwie pod Siemiatyczami w 1863 roku, największym starciu powstania styczniowego, czy II wojnie światowej, kiedy to miasto straciło ponad 60 proc. zabudowy mieszkalnej. Siemiatycze angażują się w wiele inicjatyw mających na celu ochronę środowiska, poprawę jakości powietrza i zwiększanie zielonych obszarów miejskich. Władze inwe-

stują w energooszczędne źródła energii. Siemiatycze mogą się więc pochwalić małą elektrownią wodną oraz kolektorami słonecznymi i panelami fotowoltaicznymi montowanymi na budynkach prywatnych oraz użyteczności publicznej w ramach termomodernizacji infrastruktury. W Siemiatyczach promowane są również ekologiczne metody transportu, organizowane są liczne akcje ekologiczne, a w 2015 roku otwarto tam nowoczesną biogazownię.

Czyste, Zielone Miasta w Siemiatyczach

W Siemiatyczach, gdzie dotarliśmy 19 września, wraz z liczną grupą mieszkańców, uczniów, seniorów oraz władz miasta posadziliśmy drzewa przy miejskim amfiteatrze oraz posprzątałyśmy okolice. Do uczestników dołączyła również liczna grupa pracowników Urzędu Miasta Siemiatycze. Podczas sprzątania zebraliśmy wielkogabarytowe odpady, m.in. fotel, tapczan, opony, meble, które zamiast do lasu powinny trafić do pobliskiego PSZOK-u.

W strefie warsztatowo-eventowej czekało na nas mnóstwo atrakcji, m.in. ekologiczne piosenki w wykonaniu dzieci, gry i zabawy przygotowane przez miasto, a także sadzonki dla uczestników rozdawane przez Nadleśnictwo Nurzec.

Czy wiesz, że...

Kule bokashi od lat służą do ekologicznego oczyszczania zalewów w Siemiatyczach. Ta przyjazna dla środowiska mieszanka gliny oraz mikroorganizmów naturalnie eliminuje zanieczyszczenia i zamulenie wody.

”

Z dumą przyjęliśmy status „Czystego, Zielonego Miasta”, aktywnie promując idee ekologii i zrównoważonego rozwoju. Troska o środowisko jest integralną częścią dziedzictwa Siemiatycz.

Piotr Siniakowicz
burmistrz Siemiatycz

Podczas akcji:

zebraliśmy
580 kg
odpadów

zasadziliśmy
35

wysokich brzoź
i świerków

Kule bokashi

naturalny sposób na czystą wodę

Nie dość, że potrafią skutecznie oczyścić staw, rzekę a nawet morze, to w dodatku są naturalne i ekologiczne. Z kulami bokashi – bo o nich mowa, zetknęliśmy się podczas akcji w Siemiatyczach, gdzie wspólnie z mieszkańcami wrzuciliśmy aż tysiąc sztuk do miejskiego zalewu.

Kule bokashi mają naprawdę sporą moc i szereg zastosowań, m.in.:

naturalnie
oczyszczają wodę

pomagają w utrzymaniu
jej przezroczystości

zapobiegają nadmiernemu
rozwojowi glonów

likwidują nieprzyjemny
zapach w stojących wodach

A to ciekawe...

Te minioczyszczacze wody mają swoje korzenie w Japonii za sprawą profesora Teruo Higi. Opracował on specjalną mieszankę efektywnych mikroorganizmów (tzw. EM) wykorzystywaną do ich

produkcji. Gliniane kule stosuje się do oczyszczania mniejszych zbiorników, ale sprawdzają się również w przypadku rewitalizacji dużych akwenów, jak np. Morza Seto w Japonii.

Kule można przygotować samodzielnie z gliny fermentowanej, mieszanki EM, bokashi z otrąb pszennych, melasy z trzciny cukrowej oraz ceramiki EM.

Zdjęcia przedstawiają lepienie kul bokashi w Siemiatyczach.

Składniki w odpowiednich proporcjach miesza się do konsystencji ciasta, z którego formuje się kulki wielkości pięści.

Pozostawione do wyschnięcia kule będą do użycia za kolejne dwa tygodnie.

Wrzucone do zbiorników kule rozpadają się, uwalniając mikroorganizmy oczyszczające wodę – bez chemii, po prostu sama natura.

Zeskanuj kod QR
lub kliknij,
aby dowiedzieć się
więcej

Zrównoważona mobilność

Mińsk Mazowiecki, położony zaledwie 40 km od centrum Warszawy, jest jednym z najstarszych miast we wschodnim Mazowszu. Jego nazwa pochodzi od słowa „mienić”, które ma związek z rzeką Mienią przepływającą przez miasto. Aby odróżnić Mińsk od tego na Białorusi, nadano mu przymiotnik „Mazowiecki”. Perłą miasta jest zabytkowy Zespół Pałacowo-Parkowy im. Dernałowiczów, który sta-

nowi główne miejsce wypoczynku i rekreacji mieszkańców oraz swoiste zielone płuca miasta. Mińsk Mazowiecki aktywnie działa na rzecz ograniczenia niskiej emisji, której źródłem są nieekologiczne kotły oraz transport, wspiera także zrównoważoną mobilność miejską. W 2023 roku powstała pierwsza ogólnodostępna stacja ładowania pojazdów elektrycznych.

Czyste, Zielone Miasta w Mińsku Mazowieckim

W Mińsku Mazowieckim 22 września obchodziliśmy Europejski Dzień bez Samochodu. Jak na wrzesień, było wręcz upalnie, co przypomniło nam o zmieniającym się klimacie, wyzwaniach na przyszłość i o tym, dlaczego warto dbać o czyste powietrze.

Podczas akcji w okolicach Miejskiego Domu Kultury zebraliśmy około 50 kilogramów śmieci, wśród których znalazł się także stary rower. Wszystko dzięki zaangażowaniu mieszkańców i władz miasta, w tym burmistrza Marcina Jakubowskiego, a przede wszystkim uczniów Szkoły Podstawowej nr 5 im. Józefa Wybickiego oraz Szkoły Podstawowej nr 3. Akcja w Mińsku była wyjątkowa również z tego powodu, że po raz pierwszy w naszych działaniach wsparli nas wolontariusze z Grupy Polsat Plus (na zdjęciu).

Czy wiesz, że...

W Mińsku Mazowieckim rośnie najstarsza w Polsce sosna. Ma 22 m wysokości i 375 cm w obwodzie. Choć żyje ok. 370 lat, to dopiero w 2016 roku dostała staropolskie imię Wszebora. Wsze- oznacza wszystek, zawsze, -bora - walkę, czyli „ta, która zawsze podejmuje walkę”.

Podczas akcji:

zebraliśmy
50 kg
odpadów

posadziliśmy
100
krzewów berberysu

przekazaliśmy
204
sadzunki
sosny zwyczajnej,
jarząbu
pospolitego,
gruszy
oraz świerku
pospolitego

ŻARY

Zeskanuj kod QR
lub kliknij,
aby dowiedzieć się
więcej

Miasto legend i ekologii

Wśród licznych walorów miejscowości, której początki sięgają 1007 roku – kiedy to nazwa Żary po raz pierwszy pojawiła się w kronice Thietmara – należy wymienić zabytki. Niewątpliwą atrakcją jest Stary Rynek, ale także obwarowanie miejskie i kościoły. Każdy, kto odwiedzi Żary, na pewno usłyszy o Tkaczu, Bazyliszku, Czerwonym Jeleniu, Łbie Konia czy Czarnym Rządcy, ponieważ legendy te wiążą się nierozdzielnie z jakimś historycznym miej-

scem na żarskiej starówce. W Żarach działa tężnia solankowa, a sercem miasta jest zrewitalizowany park przy al. Jana Pawła II, gdzie znajdują się nowe alejki, ławki, krzewy, kwiaty i staw z łódkami. Miasto wdraża wiele ekologicznych rozwiązań, które poprawiają stan środowiska i zapewniają lepszą przyszłość następnym pokoleniom. Likwidowane są dzikie wysypiska, zbierane odpady oraz elektrośmieci oraz sadzone nowe drzewa i krzewy.

Czyste, Zielone Miasta w Żarach

Akcję w Żarach, gdzie przybyliśmy 29 września, rozpoczęliśmy przy Szkole Podstawowej nr 1. Przywitała nas duża grupa uczniów gotowych na ekologiczne wyzwania. Wspólnie zebraliśmy pół tony śmieci oraz posadziliśmy jarzęby. Nadleśnictwo Lipinki Łużyckie rozdało mieszkańcom także sadzonki, wśród których znalazł się świerk pospolity, głóg jednoszyjkowy, czereśnia ptasia, jabłoń płonka oraz jarzab pospolity.

Uczestnicy zdobyli praktyczną wiedzę na temat roślin, odbyło się również wspólne malowanie rampy miejskiego Skate Parku farbą pochłaniającą smog. Na koniec uczniowie zaskoczyli nas kreatywnym wykorzystaniem odpadów w trakcie ekologicznego pokazu mody.

Czy wiesz, że...

Góra Żarska to najwyższy szczyt woj. lubuskiego należący do Korony Polski. Wzniesienie mierzy 226,9 m n.p.m. Cała trasa na górę biegnie przez las, a z wieży widokowej Promitza można zobaczyć np. Śnieżkę i Szrenicę w Karkonoszach.

Podczas akcji:

zebraliśmy
300 kg
odpadów

zasadziliśmy
10
wysokich jarzębów

przekazaliśmy
200
sadzonek
buków i lip

ZŁOTORYJA

Zeskanuj kod QR
lub kliknij,
aby dowiedzieć się
więcej

Złota stolica Polski

Złotoryja, położona w województwie dolnośląskim, to najstarsze w Polsce miasto, które nabyło prawa miejskie już w 1211 roku. Nazwa miejscowości wiąże się z wydobywaniem złota w tym rejonie w okresie średniowiecza. Górnictwo złota rozwinęło się na złożach osadowych lub poprzez eksploatację twardych skał typu łupki czy diabazy. Innym złotem tego miasta jest otaczająca je wyjątkowa natura. W mieście znajduje się dużo parków i ale-

jek wzdłuż zabytkowych murów oraz terenów rekreacji i sportu. Złote miasto czy złoty gród stawia na ekologiczne rozwiązania. Dowodem na to może być ciągła inwestycja w drogi rowerowe czy ekologiczne rozwiązania infrastruktury miejskiej oraz działania promujące ekologiczną postawę wśród mieszkańców, jak choćby konkurs na najładniejszy ogródek przydomowy w zabudowie wielorodzinnej i najładniejszy balkon.

Czyste, Zielone Miasta w Złotoryi

Wraz z uczestnikami akcji spotkaliśmy się 30 września w urokliwym miejscu nad Zalewem Złotoryjskim. Zaczęliśmy od sprzątania okolicy, co pozwoliło nam bliżej poznać tamtejszą przyrodę. Rozdaliśmy sadzonki jodły, a także posadziliśmy buki i lipy. Podczas naszej akcji staraliśmy się również promować aktywność fizyczną i zdrowy styl życia. Świetnym tego przykładem był zorganizowany przez miasto rajd rowerowy pod górkę okalającą Zalew.

Dodatkowo uczestnicy mogli wziąć udział w warsztatach ekologicznych czy zajęciach dotyczących segregacji odpadów. Podczas akcji odbyła się także wystawa nagrodzonych prac

w ramach konkursu „Segreguj śmieci tak dobrze jak dzieci”. Zwycięskie prace znalazły się na pojazdach służących do przewozu odpadów.

Czy wiesz, że...

Złotoryja leży w Krainie Wygasłych Wulkanów. Na obszarze Pogórza Kaczawskiego na powierzchni i pod wodą płynęła lawa. Śladem tej wulkanicznej historii są liczne wzgórza urozmaicające krajobraz jak Wilcza Góra, Ostrzyca, Grodziec czy Wielistawka.

”

Akcja „Czyste, Zielone Miasta” to świetna inicjatywa, która wpisuje się w nasze lokalne działania na rzecz środowiska i łączy lokalną społeczność. Zapraszamy ponownie do Złotoryi – stolicy polskiego złota i najstarszego miasta w Polsce.

Robert Pawłowski
burmistrz Złotoryi

Podczas akcji:

zebraliśmy
310 kg
odpadów

przekazaliśmy
125
sadzonek jodły

zasadziliśmy
42
buki i lipy

Segregacja odpadów

355 kg

śmieci wytwarza przeciętny Polak w ciągu roku

ok. **26 %**

odpadów trafia do recyklingu

38,1 %

aż tyle odpadów ląduje na składowiskach

Sposobem na zwiększenie odzysku jest sumienna segregacja śmieci w naszych domach. Choć w Polsce dzielimy odpady tylko na 5 frakcji, to jednak zdarza nam się popełniać poważne błędy. Warto pamiętać, co i do którego pojemnika należy wyrzucić.

Zasady segregacji odpadów

Niebieski pojemnik na papier

Wrzucamy

- ✓ gazety, książki
- ✓ papier biurowy
- ✓ opakowania z papieru i tektury

Nie wrzucamy

- ✗ zabrudzonego lub mokrego papieru
- ✗ kartonowych opakowań po soku i mleku
- ✗ papieru lakierowanego lub pokrytego folią
- ✗ paragonów

! Wyprodukowanie 1 tony papieru wymaga ścięcia 17 drzew, które w ciągu roku, zapewniają tlen dla 170 osób.

Zielony pojemnik na szkło

Wrzucamy

- ✓ butelki po napojach
- ✓ słoiki
- ✓ szkło opakowaniowe

Nie wrzucamy

- ✗ potłuczonych szklanek, ceramiki
- ✗ szyb, luster, bombek
- ✗ żarówek, monitorów

! Szkło można przetwarzać nieskończoną ilość razy. Z odzyskanego surowca powstają nowe butelki, słoiki oraz szklanki.

Żółty pojemnik na metale i tworzywa sztuczne

Wrzucamy

- ✓ plastikowe butelki i opakowania
- ✓ kartonowe opakowania po sokach i mleku
- ✓ torby i worki
- ✓ puszki, kapsle, nakrętki

Nie wrzucamy

- ✗ opakowań po środkach czystości, kosmetykach, lekach
- ✗ opakowań po olejach silnikowych
- ✗ części samochodowych, baterii
- ✗ pojemników po farbach i lakierach
- ✗ elektroodpadów

Z 35 butelek PET można wyprodukować 1 bluzę z polaru.

Brązowy pojemnik na bioodpady

Wrzucamy

- ✓ odpadki warzywne i owocowe
- ✓ resztki jedzenia
- ✓ gałęzie drzew i krzewów
- ✓ skoszoną trawę, liście, kwiaty, trociny

Nie wrzucamy

- ✗ kości, mięsa, odchodów zwierząt, oleju
- ✗ popiołu, ziemi, kamieni
- ✗ drewna impregnowanego
- ✗ odpadów z odkurzacza

Z bioodpadów można wyprodukować bioolej, który wykorzystuje się do napędzania pojazdów lub do spalania w piecach olejowych.

Czarny pojemnik na odpady zmieszane

Wrzucamy

- ✓ resztki mięsa
- ✓ kurz z odkurzacza, włosy
- ✓ niedopałki papierosów
- ✓ paragony
- ✓ zbite naczynia
- ✓ zużyte pieluchy, ręczniki, chusteczki papierowe
- ✓ odchody zwierząt

Nie wrzucamy

- ✗ odpadów niebezpiecznych, np. baterii, akumulatorów
- ✗ leków
- ✗ świetlówek, elektrośmieci
- ✗ odpadów gabarytowych

Odpady zmieszane to te, które nie nadają się do recyklingu i ostatecznie trafiają na składowiska. Wyrzucajmy więc do nich tylko to, co rzeczywiście nie ma szansy na odzysk.

**To, czy
recykling
zadziała,**

**w dużym
stopniu
zależy od nas!**

CZĘSTOCHOWA

Zeskanuj kod QR
lub kliknij,
aby dowiedzieć się
więcej

Inwestuje w zieleń

Historia Częstochowy – miasta położonego nad Wartą, na malowniczej Jurze Krakowsko-Częstochowskiej – sięga XIII wieku. Według legendy, jako osada została założona sto lat wcześniej przez rycerza Częstocha. Jej najbardziej znane miejsce – Jasna Góra z obrazem Matki Boskiej – każdego roku odwiedzają miliony pielgrzymów i turystów. Zmiany klimatyczne sprawiły, że – podobnie jak inne polskie miejscowości – władze i mieszkańcy Częstochowy coraz bardziej doceniają rolę przyrody w przestrzeni miejskiej. Zieleń w metropoliach wpływa na komfort życia

mieszkańców, tworzy strefy odpoczynku i pozwala zatrzymać wodę. W odpowiedzi na te potrzeby Częstochowa coraz więcej inwestuje właśnie w roślinność. W ostatnich latach w mieście zrealizowano takie projekty, jak: budowa zielonej strefy wypoczynku na placu Biegańskiego, rewitalizacja odcinka Promenady Czesława Niemena, wykonanie ogrodu deszczowego, przebudowa placu Pamięci Narodowej, budowa mini-parku przy ul. Focha, tworzenie zielonych ścian, przystanków, a także zielonego torowiska, wysiewanie antysmogowych łąk kwiatnych.

Czyste, Zielone Miasta w Częstochowie

Okolice Lasku Aniołowskiego były 7 października miejscem naszych ekologicznych działań w Częstochowie. Dzięki pomocy mieszkańców, przedstawicieli władz miasta oraz Nadleśnictwa Kłobuck udało się nam wspólnie zasadzić jodły, buki, dęby, olchy, klony i jarzębiny.

Dodatkowo dla uczestników wydarzenia przeznaczaliśmy sadzonki, wśród których znalazły się sosny, świerki i buki. Naszą akcję wsparł prezydent Częstochowy Krzysztof Matyjaszcyk. Z kolei ekologiczne atrakcje przygotował Urząd Miasta, Centrum Usług Komunalnych oraz Politechnika Częstochowska.

Czy wiesz, że...

Jura Krakowsko-Częstochowska stanowi największe skupisko jaskiń w Polsce, których na tym terenie jest niemal 1700. W okolicy Częstochowy można zwiedzić Górę Trzech Jaskiń czy Jaskinię Towarną, w której odkryto szczątki m. in. niedźwiedzia jaskiniowego.

Podczas akcji:

zebraliśmy
140 kg
odpadów

przekazaliśmy
200
sadzonek
sosny, świerku
i buku

zasadziliśmy
50

drzew – jodłę,
buk, dąb, olchę,
klon i jarzębinę

CHRZANÓW

Zeskanuj kod QR
lub kliknij,
aby dowiedzieć się
więcej

Powrót do natury

Chrzanów położony jest w województwie małopolskim w południowej części Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej nad rzeką Chechło. Gmina w jednej trzeciej pokryta jest lasami z licznymi wzgórzami i lessowymi wąwozami. Jej tereny to również złoża cennych surowców rudy, cynku, ołowiu, wapieni, piasków czy dolomitów. Choć w Chrzanowie obszarów zielonych nie brakuje, władze miasta starają się coraz bardziej odbetono-

wać jego przestrzeń. Powrót do natury widać dzięki łąkom kwietnym. Nie tylko cieszą oczy mieszkańców, ale również wzbogacają miejski ekosystem i stwarzają znakomite warunki dla ptaków, gryzoni, jeży, żab oraz owadów, w tym zapylaczy. Są ekologiczne oraz oszczędne dla miejskiego budżetu. Na liście priorytetów miasta jest też tworzenie parków kieszonkowych będących oazą ciszy i spokoju dla mieszkańców.

Czyste, Zielone Miasta w Chrzanowie

Akcja „Czyste, Zielone Miasta” odwiedziła Chrzanów 13 października. Obchodzone w tym dniu Święto Edukacji Narodowej stało się dobrą okazją do wspólnego ekologicznego działania. W akcję licznie włączyli się uczniowie i podopieczni z 9 szkół i 11 przedszkoli działających na terenie gminy Chrzanów. W tym samym czasie odbyło się sprzątnięcie doliny rzeki Chechło.

Przy wsparciu burmistrza Chrzanowa Roberta Maciaszka udało się nam zebrać ponad pół tony odpadów. Przy placu zabaw przy ul. Kasztanowej posadziliśmy grusze oraz lipy. Z kolei mieszkańcy otrzymali aż 300 sadzonek drzewek. Podczas akcji nie zabrakło też ekologicznych warsztatów oraz aktywności na powietrzu.

”

Jestem niezwykle dumny z naszego udziału w projekcie „Czyste, Zielone Miasta”. Dzięki temu projektowi Chrzanów stał się przykładem miasta, które aktywnie działa na rzecz zrównoważonego rozwoju i lepszej przyszłości.

Robert Maciaszek
burmistrz Chrzanowa

Czy wiesz, że...

Chrzanów wspiera miejską faunę poprzez zakładanie budek dla ptaków, nietoperzy i hoteli dla owadów. W sumie w 2020 roku pojawiły się 72 nowe budki, a 33 istniejące zostały odnowione. W 2021 r. zamontowano kolejne 40 budek w lasach gminnych.

Podczas akcji:

zebraliśmy
540 kg
odpadów

przekazaliśmy
300
sadzonek
(buk, jarząb
szwedzki i klon
zwyczajny)

zasadziliśmy
26
wysokich drzew

Zeskanuj kod QR
lub kliknij,
aby dowiedzieć się
więcej

Bogactwo przyrody w środku miasta

Strzelce Opolskie – formalnie gmina miejsko-wiejska, to stolica 80-tysięcznego powiatu strzeleckiego i jednocześnie największy ośrodek administracyjno-handlowy dla siedmiu gmin. Dzięki zasobom geologicznym i przyrodniczym znajdują się tu tereny prawnie chronione, takie jak Park Krajobrazowy „Góra św. Anny”, „Bory Stobrawsko-Turawskie” i rezerwaty „Płużnica”, „Tęczynów” oraz „Ligota Dolna”. Ten ostatni wyróżnia się specyficznym mikroklimatem, gdzie rosną niespotykane

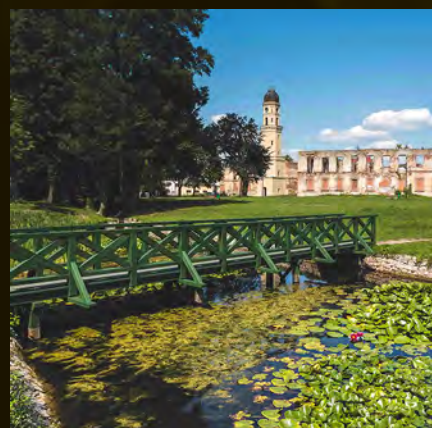
w regionie rośliny ciepłolubne, takie jak len austriacki, czosnek skalny czy ożanka piezastosieczna. W rezerwacie można również spotkać ponad 500 gatunków motyli. Gmina Strzelce Opolskie kładzie duży nacisk na działania ekologiczne związane z poprawą jakości powietrza i wody. Realizowane są programy dotacyjne dla mieszkańców, inwestycje w termomodernizację, montaż OZE, rozbudowa sieci kanalizacyjnej oraz remonty ujęć wody przeznaczonej do spożycia.

Czyste, Zielone Miasta w Strzelcach Opolskich

Jesienna aura nie zniechęciła mieszkańców i uczniów Strzelec Opolskich do udziału w naszej akcji 20 października. Z uczestnikami spotkaliśmy się przy ul. Marka Prawego, skąd ruszyliśmy na akcję sprzątaną. Wspólnie posadziliśmy też drzewka, w tym dęby i klony. Z kolei uczestnikom akcji rozdaliśmy aż 150 sadzonek sosny.

Ważnym punktem naszych działań było wysianie łąki kwietnej o powierzchni 150 m² z nasion mrozoodpornych gatunków, które przetrwają zimę w postaci siewek. Wśród nich znalazł się m.in. nagietek, chaber bławatek, czarnuszka siewna, koniczyna, jeżówka i wiele innych. Na łące stanęły również dwa hotele dla owadów.

Czy wiesz, że...

W otoczeniu strzeleckiego zamku powstał Park Renardów założony w stylu angielskim. Rosną w nim egzotyczne drzewa np. miłorzęby czy platany, 300-stu letnie cisy, topole i klony, a także jeden z najrzadszych grzybów w Polsce – włosogwiazd czarnogłowy.

Podczas akcji:

zebraliśmy
50 kg
odpadów

założyliśmy
150 m²
łąki kwietnej

przekazaliśmy
150
sadzonek
sosny

zasadziliśmy
15
wysokich drzew –
dębów i klonów

Jesienny ogród

Pora na zbiory, sadzenie i porządkowanie

Sprzątanie, grabienie liści, zabezpieczanie roślin – z tym zwykle kojarzy nam się jesień w ogrodzie. Każdy ogrodnik jednak wie, że to czas intensywnej pracy i co może dziwić – także sadzenia.

We wrześniu i październiku mamy spory wysyp plonów:

Na zbiory czekają owoce: winogrona, śliwki, maliny, jabłka

Ruszają wykopki ziemniaków, marchwi, pietruszki, czy buraków

Dojrzewa dynia, kapusta, brokuły

A to ciekawe...

Jesień jest idealnym momentem, aby sadzić rośliny na przyszły sezon. Sprzyja temu ciepła gleba utrzymująca wilgoć. W takich warunkach dobrze rozwijają się korzenie, które zaprocentują lepszą kondycją rośliny na wiosnę. Jesienią

podcinamy drzewa i krzewy, usuwamy suche części roślin i zabezpieczamy je przed mrozem – obsypujemy igliwem, liśćmi lub kopczykujemy. Nie zapominajmy też o podlewaniu roślin w bezdeszczowe dni aż do pierwszych mrozów.

Jesienią warto posadzić:

iglaki

najlepiej we wrześniu

drzewa owocowe i krzewy

od października do pierwszych przymrozków

ozdobne drzewa i krzewy liściaste

róże, tawuły, derenie i berberysy

kwiaty cebulowe

tulipany, żonkile, hiacynty, krokusy

byliny

barwinek, konwalia, pierwiosnek

trawnik

dbajmy o nasze trawniki

N I E B I E R T

Zeskanuj kod QR
lub kliknij,
aby dowiedzieć się
więcej

Miasto zielonych inicjatyw

Lublin nazywany jest stolicą wschodniej Polski. To największe i najprężniej rozwijające się miasto po prawej stronie Wisły, które stawia przede wszystkim na rewitalizację oraz rozwój terenów zielonych. Jako pierwsze miasto w Polsce Lublin wprowadził Zielony Budżet, czyli partycypacyjne narzędzie umożliwiające coroczną realizację projektów związanych tylko i wyłącznie z zielenią. Z każdym

rokiem zmienia się również oblicze zieleni w pasach drogowych. Nie są to już wystrzyżone trawniki, lecz wielogatunkowe rabaty z krzewów i bylin, wpływające na wzrost bioróżnorodności i chroniące przed zanieczyszczeniami powietrza. W mieście odbywa się także tradycyjny wysiew łąk kwietnych, co przyjmowane jest z dużą aprobatą wśród mieszkańców.

Czyste, Zielone Miasta w Lublinie

Finał „Czystych, Zielonych Miast” odbył się w Lublinie 28 października. Tego dnia akcję rozpoczęliśmy od uroczystego odsłonięcia muralu antysmogowego, który powstał w centrum miasta na budynku Astorii. Mural zajmuje powierzchnię ok. 100 m², a do jego stworzenia użyto 50 litrów farby pochłaniającej smog. Przedstawia mapę Polski z zaznaczonymi miejscami, które odwiedziliśmy w ramach dwóch edycji naszej akcji.

Po odsłonięciu muralu przenieśliśmy się na tereny zielony w tzw. Rurach Jeznickich, gdzie wspólnie z mieszkańcami sadziliśmy drzewa. W akcję włączył się również zastępca prezydenta Lublina Adam Szymczyk. W sumie posadziliśmy i rozdaliśmy 500 sadzonek, w tym lipy, klony, dęby czy sosny. W trakcie wydarzenia na najmłodszych czekały gry i zabawy z segregacji odpadów, ekologiczny labirynt oraz memory. Uczestnicy mogli także skorzystać z kranówki dostarczonej przez MPWIK w Lublinie.

Czy wiesz, że...

Na antysmogowym muralu w Lublinie, finałowe miasto nie bez powodu oznaczyliśmy liściem lipy. Nawiązuje on do ulicy Lipowej, przy której się znajduje, a także do jednego z licznych pomników przyrody w Lublinie – lipy drobnolistnej.

”

„Czyste, Zielone Miasta” były kolejną doskonałą okazją do promocji postaw proekologicznych wśród mieszkank i mieszkańców naszego miasta. Cieszę się z udziału Lublina w tym projekcie i dziękuję za wspólnie posadzone drzewa.

Artur Szymczyk
zastępca prezydenta Lublina
ds. Inwestycji i Rozwoju

Podczas akcji:

posadziliśmy
350
krzewów

zasadziliśmy
20
wysokich drzew
(klon pospolity
i lipa
drobnolistna)

przekazaliśmy
150
sadzonek

Wspólnota czystego powietrza

„Czystego powietrza nie da się wyprodukować ani kupić, musimy wspólnie o nie dbać”

– mówił Zygmunt Solorz, założyciel Stowarzyszenia Program Czysta Polska. Z tym przesłaniem odwiedzamy polskie miasta podczas naszej sztandarowej akcji – „Czyste, Zielone Miasta”. W trakcie dwóch lat zasadziliśmy prawie 10 tysięcy drzew, rozdaliśmy 7 tysięcy sadzonek i zebraliśmy 30 ton śmieci w całej Polsce. Jak mówi Agata Grabowska, koordynatorka akcji, najważniejsza w naszych spotkaniach ze społecznościami lokalnymi jest edukacja ekologiczna i możliwość inspirowania do różnych działań na rzecz czystego powietrza.

Po sadzeniu drzew w Chrzanowie przedszkolaki otrzymały zasłużone upominki, które wręczyli Robert Maciaszek, burmistrz miasta (pierwszy od lewej) oraz Agata Grabowska, koordynator projektu CZM (pierwsza od prawej) wraz z zespołami organizacyjnymi.

Druga edycja „Czystych, Zielonych Miast” w 2023 roku to 3 tysiące zasadzonych drzew i krzewów, ponad 2 tysiące przekazanych sadzonek oraz 4 tony zebranych odpadów.

Każda z odwiedzonych miejscowości była wyjątkowa, w każdej udało nam się stworzyć nowe zielone przestrzenie. Nasz projekt wspierały media z Grupy Polsat Plus – Polsat News oraz Zielona Interia, a partnerem akcji były Lasy Państwowe. Wszędzie, gdzie dotarliśmy, przywieźliśmy ze sobą energię do walki o czyste otoczenie i świeże powietrze.

Nasza druga podróż po Polsce rozpoczęła się 22 kwietnia w Międzynarodowy Dzień Ziemi w Łodzi, gdzie odbyło się wspólne sprzątanie, sadzenie drzewek, a także warsztaty z recyklingu i terapii oddychania.

W **Kaliszu** zgłębiliśmy wiedzę z zakresu pszczelarstwa, a także segregacji odpadów. W **Lubawie** stworzyliśmy kolejny zielony zakątek. W **Gdyni** wzięliśmy udział w Pomorskim Pikniku Energetycznym.

W **Ustrzykach Dolnych** akcja sprzątanía odbyła się wzdłuż rzeki Strwiąż i na szlaku turystycznym prowadzącym na górę Lawrota. Nadmorski klimat poczuliśmy w **Darłowie**, gdzie oprócz akcji sprzątanía odbyły się zajęcia z ogrodnictwa i segregacji śmieci. Przed rozpoczęciem wakacji dotarliśmy również do **Łabiszyna**, gdzie podczas warsztatów spróbowaliśmy dać przedmiotom drugie życie, wykorzystując materiały z recyklingu. W **Kielcach** posadziliśmy 100

drzewek i zebraliśmy 20 kilogramów odpadów. 500 sztuk posadzonych sadzonek to bilans naszej akcji w **Szklarskiej Porębie**, gdzie zbieraliśmy także śmieci w okolicy stacji kolejowej i wpisaliśmy się

W **Siemiatyczach**, w Dniu Przedszkolaka, burmistrz miasta przekazał najmłodszemu kluczem do bram miasta.

w dzień dorocznego Sprzątanía Świata. W **Siemiatyczach** zasadziliśmy 30 wysokich brzoź oraz 5 świerków, podczas sprzątanía zebraliśmy wielkogabarytowe odpady, a w finale wrzucaliśmy do pobliskiego jeziora

oczyszczające wodę kule bokashi, własnoręcznie przygotowane podczas warsztatów. Podczas akcji w **Mińsku Mazowieckim**, przypadającej na Dzień bez Samochodu, wspierali nas wolontariusze Grupy Polsat Plus. W **Żarach** uczestnicy zdobyli praktyczną wiedzę o roślinach podczas warsztatów prowadzonych przez dendrologa. Podczas akcji w **Złotorzy** promowaliśmy zdrowy styl życia poprzez rajd rowerowy na górkę okalającą Zalew. **Częstochowa** dzięki naszym działaniom

zyskała nowe drzewka. Do akcji sprzątanía w **Chrzanowie** licznie włączyli się uczniowie placówek działających na terenie gminy. W **Strzelcach Opolskich** wysialiśmy łąkę kwietną.

Finale drugiej edycji miało miejsce 28 października w Lublinie, gdzie odstoniliśmy mural namalowany farbą fotokatalityczną pochłaniającą smog. To kolejna – po Rybniku i Nowym Sączu – tego typu realizacja Stowarzyszenia Program Czysta Polska.

Edukacja ekologiczna Grupy Polsat Plus

Celem działań edukacji środowiskowej, spójnych z misją społeczną i Strategią 2023+ Grupy Polsat Plus, jest m.in. **szerzenie wiedzy nt. zmian klimatycznych, inspirowanie do wprowadzania ekologicznych nawyków oraz budowanie społeczeństwa opartego o zasady zrównoważonego rozwoju**. Edukacja ekologiczna realizowana jest głównie przez Stowarzyszenie Program Czysta Polska oraz inne działania poszczególnych spółek na rzecz klimatu.

Czysta Polska zaczyna się w każdym domu

Stowarzyszenie Program Czysta Polska od kilku lat prowadzi kampanię społeczną „Czysta Polska zaczyna się w Twoim domu”. W tegorocznej edycji twórcy wraz z artystami – Anną Dereszowską, Jackiem Braciakiem, Pawłem Delągiem, Natalią Przybysz, Julią Kamińską, Elą Romanowską oraz Dominiką Tarczyńską, przedstawili przykłady działań, które każdy może podjąć, by zadbać o środowisko. Premiera spotów miała miejsce podczas transmitowanego w Polsacie Earth Festival Uniejów 2023. Kampania była dostępna m.in. na antenie kanałów Telewizji Polsat, a także w mediach społecznościowych Stowarzyszenia Program Czysta Polska, na stronie www.programczystapolska.pl oraz w aplikacji z zielonym listkiem „Czysta Polska”.

O ekologii w dobrym klimacie

Grupa Polsat Plus posiada w swoim portfolio najpopularniejszy w Polsce serwis o ekologii – Zieloną Interię. Serwis wykorzystuje swój zasięg i przekazuje ponad 2,8 milionom internautów* informacje o przyrodzie, zmianach klimatu czy OZE (Odnowialne Źródła Energii). Redakcja popularyzuje ekologiczne praktyki, które może wdrożyć każdy z nas. Zielona Interia miesięcznie prezentuje prawie 260 nowych materiałów, w tym odcinki podcastu video Przemysława Białkowskiego, które generują rocznie ponad 18 mln wyświetleń. Kampania „Nie jestem Twoim misiem” odnotowała w 2023 r. 58 mln wyświetleń, a „Blisko rysia” – 24 mln wyświetleń.

*Źródło danych: Mediapanel. Liczba RU, serwisy ekologiczne w Polsce, luty 2024

Na bieżąco o środowisku naturalnym

W edukację i bieżące informowanie o tematach środowiskowych angażuje się także Telewizja Polsat. Stacja przekazuje informacje o stanie i jakości powietrza oraz środowiska naturalnego, przyczynach i skutkach zmian, ale też możliwych rozwiązaniach. Na antenie Polsatu nie brakuje też programów tematycznych (m.in. Koncert Earth Festival. Gwiazdy dla Czystej Polski, „Czysta Polska”). Plus i Polsat Box przybliżają ekozagadnienia w Magazynie dla Abonentów pt. „Brawo TY!”. Czytelnicy znajdą w nim ciekawe teksty m.in. o tym, dlaczego wodór może ocalić naszą planetę.

Zielone miasta

Jednym z kluczowych projektów zrealizowanych przez Stowarzyszenie w latach 2022-23 były „Czyste, Zielone Miasta”. W kilkudziesięciu polskich miejscowościach posadzono 10 tys. drzew i krzewów, rozdano 7 tys. sadzonek i zebrano 30 ton śmieci. W 2023 r. do inicjatywy przyłączyli się także wolontariusze z Grupy Polsat Plus (pracownicy Cyfrowego Polsatu i Polkomtela), którzy odwiedzili Mińsk Mazowiecki. Akcja stała się nie tylko narzędziem edukacji, ale także doskonałym sposobem na integrację mieszkańców wybranych miast, pracowników Grupy i aktywizację młodego pokolenia do zdrowego stylu życia w ekologicznym świecie.

Inicjatywy proekologiczne we współpracy

We współpracy Polsat Box Go oraz m.in. największego w Polsce stowarzyszenia pomagającego zwierzętom hodowlanym – Otwarte Klatki – powstał dokumentalno-przyrodniczy program edukacyjny pt. „Zwierzostan”. W aktywną walkę ze smogiem włączył się Polsat News w swoim programie „Czysta Polska”, a w Polsce już trzy razy odbył się koncert „Earth Festival. Gwiazdy dla Czystej Polski”. Przed Świętami Bożego Narodzenia w Grupie Polsat Plus została zorganizowana też zbiórka elektroodpadów.

Wydawca

Stowarzyszenie Program Czysta Polska

Al. Stanów Zjednoczonych 61 A

04-028 Warszawa

programczystapolska.pl

kontakt@programczystapolska.pl

Opracowanie

Agata Grabowska

Karolina Pawłowska

Anna Rogulska-Wenham

Przemysław Szubartowicz

Edyta Kierzkowska

Bartosz Pawłowski

Projekt graficzny

Krzysztof Borkowski

Partner akcji

Fotografie

Od lewej, od góry: Okładka – AZ Studio / stock.adobe.com • Łódź – fot. 1, 2 www.lodz.pl, fot. 3 K. Pawłowska • Kalisz – fot. 1 Rogerio Padula / stock.adobe.com, fot. 2, 3 K. Bazan • Lubawa – fot. 1, 2 Urząd Miasta Lubawa / Lubawskie Centrum Aktywności Społecznej • Gdynia – fot. 1 wojciechkic.com, fot. 2 Materiały Urzędu Miasta Gdyni, fot. M. Dietrich, fot. 3 magann.com / stock.adobe.com • Zielone porady: Hotel dla owadów – fot. 1 jbphtography.lt / stock.adobe.com • Ustrzyki Dolne – fot. 1 R. Plamowski, fot. 2 A. Górski Ustrzycki Dom Kultury, fot. 3 A. Bardziński / Ustrzycki Dom Kultury • Darłowo – fot. 1, 2, 3 BPM Darłowo • Łabiszyn – fot. 1 UM Łabiszyn, fot. 2 A. Grabowska, fot. 3 UM Łabiszyn • Kielce – fot. 1, 2, 3 Urząd Miasta Kielce • Szklarska Poręba – fot. 1 Maciej Chyra / stock.adobe.com, fot. 2 Referat Promocji Miasta Szklarska Poręba, fot. 3 K. Kasperowicz • Siemiatycze – fot. 1 stepmar / stock.adobe.com, fot. 2 Urząd Miasta Siemiatycze • Zielone porady: Kule bokashi – fot. 1, 2, 3 Urząd Miasta Siemiatycze • Mińsk Mazowiecki – fot. 1 R. Szczepankowski, fot. 2 P. Śniadach, fot. 3 R. Szczepankowski • Żary – fot. 1, 2 A. Buczyński, fot. 3 I. Brzeziński • Złotoryja – fot. 1 Kadronovo / Szymon Hryniewiecki, fot. 2 Gazeta Złotoryjska • Częstochowa – fot. 1, 2 materiał Centrum Usług Komunalnych w Częstochowie, fot. 3 Śląska Organizacja Turystyczna • Chrzanów – fot. 1, 2 B. Mucha / UM Chrzanów • Strzelce Opolskie – fot. 1, 2, 3 UM Strzelce Opolskie • Lublin – fot. 1 Miasto Lublin, fot. 2 mat. Telewizji Polsat • Podsumowanie – fot. 1 B. Mucha / UM Chrzanów fot. 2 Urząd Miasta Siemiatycze • Edukacja ekologiczna Grupy Polsat Plus – mat. Grupa Polsat Plus